Tišina zanj ne obstaja več

Tomaž Grom *Umetniški presežki nagrajenca Prešernovega sklada presegajo glasbo in se prelivajo v odrske, vizualne in večmedijske umetnosti*

Skladatelj, zvočni umetnik, snemalec, režiser in vodja Zavoda Sploh velja za gonilno silo sodobne improvizirane glasbe pri nas. »Grom se glasbe loteva odprto in v dialogu s časom in prostorom, v katerem živi. 'Odprto' pomeni soočanje idej, izzivov, tveganje, eksperiment in neposreden stik s publiko,« je v utemeljitvi zapisala komisija nagrade Prešernovega sklada. »Odlikuje ga prepoznaven zvočni in širše umetniški izraz. Njegova praksa lucidno vstopa v polja glasbe, poezije, sodobnega gledališča in plesa, filma, videa, sodobne in večmedijske umetnosti.«

ANDREJ PREDIN

Slovenija je zaradi majhnosti specifičen ustvarjalni prostor, kaj so njene prednosti in kaj omejitve?
Pri svojem delu se zavedam tako možnosti in posebnosti kot tudi pomanjkljivosti okolja, v katerem delujem. V devetdesetih je bilo v Sloveniji samo nekaj svobodnjaških kontrabasistov. Prej ali slej je vsak od nas prišel na vrsto. No, zdaj je kontrabasistov več, na hurdy gurdy pa zna igrati samo Samo Kutin. (*Smeh.*) Ker je prostor omejen, zelo hitro postaneš prepoznaven in ti nalepijo etiketo. Težko se je znebiš. Nočeš biti predvidljiv, a ustvarjati vselej novo in drugačno, biti izviren in presenečati je naporno delo. Domače občinstvo, ki ga skorajda v celoti že poznam – vedno sem vesel, ko zagledam kak nov obraz –, je najzahtevnejše. Neredko pa tudi zelo leno, ker vsi vse vemo in poznamo, si preberemo napoved dogodka in obsedimo na kavču pred ekranom, če malo pretiravam. Za samorefleksijo je seveda nujno pogledati čez mejo v mednarodni prostor.

Imate tudi izkušnje iz tujine, kako je tam, obstajajo razlike med občinstvom doma in v tujini?
Da se ne bi ujel zgolj v lastno udobje in ugodje, je nujno stopiti v stik z novim okoljem in drugim občinstvom. Pogled drugam te prisili, da pogledaš z drugega zornega kota in morda zagledaš lasten položaj v kontekstu časa in prostora. Tujino bi v grobem razdelil na zahodno in vzhodno, vsaj kar zadeva Evropo. Na vzhodu te pričakajo in pospremijo, pogledajo v oči, te poslušajo, sprašujejo, častijo, kupujejo plošče kljub finančni bedi, se po koncertu ob pijači pogovarjajo, so odzivni in radovedni. Posebej bi omenil Srbijo, Subotico. Na zahodu te počakajo pod odrom, dobiš morda kakšen suh sendvič in dva bona za pijačo, pošljejo ti spletno povezavo do nastanitve in kodo za odpiranje vrat. Rahlo zdolgočasena, že vsega navajena in »vsevedna« publika

Vsekakor sem bolj mestni človek. Redko se podam v gozd, še redkeje v hribe. Že pogled na hribe mi povzroča rahlo depresijo.

je odmaknjena in hladna. Morda malo pretiravam, ni pa to daleč od resnice. Mimogrede potem še kdo vpraša, ali bi se lahko dogovoril zanj za kakšen koncert v Ljubljani ali pa skupaj z njim vsaj zaprosil za sredstva na kakšnem evropskem razpisu.

Koliko spremljate slovensko ustvarjalnost, kreativnost in umetniško produkcijo?
Razvejeno umetniško produkcijo kar dobro spremljam. O umetniških delih vsaj preberem, če jih ne konzumiram iz prve roke. V živo najbolj spremljam tako imenovano neodvisno glasbeno in uprizoritveno produkcijo. Rad spremljam vsebine za manjšo publiko, s katero smo skupaj v istem zvočnem prostoru z nastopajočimi. Navdušujejo me številni raziskujoči umetniki in umetnice, prepoznavni po svojem jeziku, tehnikah, formi in vsebini. Naj posebej omenim Sama Kutina, ki je s številnimi sodelovanji močno vpet v mednarodni prostor. Njegov osnovni inštrument je danes redko srednjeveško glasbilo hurdy gurdy. Samo ga je zelo domiselno nadgradil in vzpostavil edinstven stroj, katerega zvok poslušalec vsakokrat na novo spoznava. Lahko ječi s človeškim glasom, igra mehke ali krhke melodije, pulzira kot nenavaden modularni sintetizator zvoka ali se na odru bojuje z nezamenljivo in mogočno »mašino« igralca Marka Mandića. Vse to v samosvojem akustičnem zvočnem prostoru, ustvarjenem z vzmetmi, pritrjenimi na okvirne bobne.

Kontrabas je glasbilo velikega telesa in močne prezence, kaj vas je pritegnilo k njemu?
Želel sem si igrati bas kitaro, a v glasbeni šoli ni bilo možnosti. Ponudili so mi kontrabas. Takrat nisem natančno vedel, kaj je to. Šel sem na glasbeno šolo Vič - Rudnik, pokazali so mi inštrument in dal sem se prepričati. V slogu stare ruske šole mi je učitelj s samolepilnim trakom zalepil po dva prsta na levi roki, da ju ne bi širil, razmik med preostalimi prsti pa sem moral širiti z močnim pritiskom v konus kontrabasa. Učitelj je početje strogo motril in vsako popuščanje kaznoval z udarcem z lokom po komolcu. Jaz pa sem medtem z desno roko igral dolge tone po praznih strunah. Deloma sem očitno mazohist.

Kje se za vas začne glasba, ali obstaja meja med zvokom in glasbo, je morda glasba subjektiven pojem?
Še kar blizu mi je poenostavljena razlaga ameriškega umetnika Johna Cagea, ki je rekel, da je glasba zaporedje zvokov, skladatelj pa njihov organizator. Rekel je tudi, da nekaj takega, čemur pravimo tišina, ne obstaja. To še bolj razumem, odkar sem si, kljub pazljivosti, pridelal tinitus, zaradi česar tišine skorajda ne poznam več.

Pravijo, da pomaga, če živiš ob večjem vodnem telesu, na primer ob morju, jezeru ali reki, ker šum vode blaži tinitus. Kakšen je vaš odnos do narave ali okolice širše, kako vpliva na vaš ustvarjalni proces?
Vsekakor sem bolj mestni človek. Redko se podam v gozd, še redkeje v hribe. Že pogled na hribe mi povzroča rahlo depresijo. Sprostim se le v samotni senci ob morju, samo tam se lahko zares odklopim od dela, tinitus pa v svojem registru mirno vztraja.

Izrednega pomena za razvoj neodvisne produkcije, ustvarjanje mreže na lokalni, regionalni, nacionalni in mednarodni ravni je njegovo delovanje kot umetniškega vodje Zavoda Sploh. FOTO JOŽE SUHADOLNIK

Sicer pa se ustvarjalni proces ves čas dogaja v glavi, ne glede na okolico. Najbolj zbran in učinkovit sem v »svojem« kletnem studiu Španskih borcev.

Veljate za izjemnega glasbenega improvizatorja, pravijo, da je za to potrebnega veliko poguma in odločnosti. Ali obstaja profil improvizatorja? Kako doživljate lastno improvizacijo, če jo poslušate kasneje na posnetku?
Lastnega posnetka med njegovim poslušanjem ne dojemam enako kot med nastajanjem. Ko izvajam, se seveda tudi poslušam in slišim. Ti vtisi potem ostanejo kot spomin. In prav ta spomin, ki usmerja pričakovanja, je praviloma motilec pri poslušanju posnetka. Ta dobi priložnost, da avtentično in smiselno zazveni, samo, če ga mislim kot nekaj povsem samostojnega in neodvisnega.

Tovrstna osvobojena glasba nagovarja manjši krog ljudi, večina se z njo ne zmore soočiti, je ne razume in ji ne zna slediti.
Z vašo trditvijo se ne bi strinjal. »Nevedna« publika oziroma publika brez pričakovanj ali z drugačnimi pričakovanji je dobrodošla, se spontano odziva, je zvedava in pogosto zelo iskrena. Sam imam s takšno zelo dobre izkušnje in bi si je pogosteje želel. Največji izziv pa jo je nagovoriti, da bi se podala v neznano, negotovo pustolovščino in sploh prišla.

Kako bi jo lahko dosegli, kaj bi bil pravi pristop?
Če bi to vedel in znal ... Večkrat rečem, da smo bili na mojem koncertu »jaz in nekaj poslušalcev«. Privabljanje širšega občinstva zahteva pristope, ki nas praviloma ne zanimajo. To je kar kontradiktorno: radi bi jih imeli na svojih koncertih, ne bi pa za to uporabljali populističnih strategij, kot so: najvirtuoznejši, najvznemirljivejša, sodeloval z najboljšimi ... igrala v najprestižnejših ... najizjemnejša ..., lastne strategije pa tudi nimamo. Eden od preverjenih načinov je, da gre glasbenik sam do novega občinstva: ko ga povabijo in postavijo v drug kontekst, na primer kot dodatek k odprtju razstave, v plesno ali gledališko predstavo, mu ponudijo vodenje delavnice, sodelovanje s pesniki in pesnicami ali obisk v domu za starejše občane ali vrtcu, pri čemer seveda vztraja pri svojem izrazu in mu ostaja zvest.

Ne smeva pozabiti še ene besede, ki se neredko pojavi v zvezi z vašo ustvarjalnostjo, to je intuicija. Prehodili ste dolgo ustvarjalno pot, na kateri ste sodelovali s številnimi umetniki in institucijami. Vsak razvoj temelji na napakah; katere so vas največ naučile, kakšen je vaš odnos do njih danes in kakšne se vam zdaj dogajajo?
Spoznal sem, da je razumevanje koncepta napake zelo subjektivno. Večkrat sem kot avtor glasbe delal samo to, kar je bilo v danem trenutku edino prav, pa so nato režiserji, koreografi in plesalci moje delo dojeli kot polno napak ali celo kot eno samo veliko napako. Moja intuicija se morda res ni obnesla, a je še zdaj ne dojemam kot napake. Ali pa se znajdem v situaciji, ko me zmoti, da nekaj preveč pravilno zaštrli. Pokojni ameriški pianist in komponist Thelonious Monk je na primer opozarjal le na napačne napake.

Vaše umetniške akcije imajo tudi močan družbenokritičen odmev, vsem se je vtisnil v spomin goreč kontrabas ob ukinitvi ministrstva za kulturo. Kaj bi moralo goreti danes?
Skoraj kamorkoli se danes obrneš, že gori. Ogenj omogočajo in netijo kapital in nekoč najuglednejše svetovne institucije, ki so popolnoma nemočne in so izgubile kredibilnost, kot tudi posamezniki na visokih položajih, ki prijateljujejo in podpirajo samodržne populistične voditelje. *Naj na primer omenim le sramotno zadnje dejanje ljubljanskega župana Zorana Jankovića. Gliha vkup štriha.*